

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

«ՏՕՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՍՐԲՈՅ ԷԶՄԻԱԾՆԻ»

Մեր եկեղեցական օրացույցում, Հարության, Համբարձման և Հոգեգալստյան տոներից անմիջապես հետո, հունիս ամիսը մասնավոր կարևորությամբ և նպատակով նվիրվել է Հայ Եկեղեցու միայն հատուկ ազգային-եկեղեցական դեպքերի հիշատակությանը, դեպքեր, որոնք սերտորեն կապված են Դ դարում Հայաստանում և Հայ ժողովրդի կյանքում քրիստոնեության մուտքով տեղի ունեցած պատմական, կրոնական մեծ իրադարձությունների և մեր ամբողջ պատմության հետ, ինչպիսիք են Հայրապետական Աթոռի հաստատումը, Կաթողիկե Ս. Էջմիածնի հիմնադրությունը, Վաղարշապատում քրիստոնեական առաջին եկեղեցիների շինությունը, Հայ Եկեղեցու նվիրապետության կազմակերպումը:

Սիմեոն Երևանցի կաթողիկոսը, երբ 1775 թվականին Մայր Աթոռի նորահաստատ տպարանում, երկու հատորով հրատարակում էր մեր Տոնացույցը, գեղեցիկ ու ճշմարիտ մտածումն էր ունենում համախմբելու հունիսյան ազգային այդ տոների հանդիսությունները, բարձրացնելու համար հոգևոր սրբության, ազգային գիտակցության, բարեպաշտության, եկեղեցական ուխտապահության և իրավ հայրենասիրության ոգին և զգացմունքները մեր ժողովրդի սրտում:

Հունիսյան տոների այդ շարքը բացվում է հայրենի հողի վրա, Գ դարի վերջերին և Դ դարի սկզբին Ս. Գրիգոր Լուսավորչի

գործունեությունից առաջ, նոր կրոնի համար նահատակված Հռիփսիմյան և Գայանյան կույսերի նահատակությամբ, «որոց վարդագոյն հեղմամբ սուրբ արեանցն նորոգեաց զաշակերտեալսն ի ձեռն Սրբոյն Գրիգորի» (Ծարական): Քրիստոսի սիրույն նվիրված իմաստուն կույսերի և երկնավոր զինվորների «մարտիրոսությամբ ի մեջ Հայաստանեայց» հոգեպես վերածնվեց հայ ժողովուրդը և «ծնան կուսանք ազգս բազում», որով հետև նրանք իրենց նահատակությամբ դարձան «զոհք փրկութան... բառնալով զխաւար դիւապաշտ մոլորութեանց յաշխարհէ և եղեն փրկանք աշխարհին» հալոց (Ծարական):

Հայրենի հողի վրա և հայ հոգիների մեջ թափանցել էր քրիստոնեական լույսը: Մեր առաջին լուսավորիչները՝ Ս. Թադևոսն ու Ս. Բարթողիմեոսը, առաջին հայ նահատակը և առաքելուհին, արքայադուստր Սանդուխտը իրենց արյունը թափել էին Ավետարանի ճշմարտության վկայության համար: Նահատակությամբ չի խափանվում լույսի և կյանքի առաքելական քարոզչությունը հայրենի հողի վրա, մինչև Դ դար, Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ, երբ քրիստոնեությունը հաղթանակ է տանում մեր երկրում հեռու մտայնության և բարքերի դեմ: Հայաստանի ամբողջական դարձը տեղի է ունենում Դ դարի սկզբներին, հայ ժողովրդի «լուսաբորութեան լուսատու վերակացու, ռաբվիրայ և երկրորդ լուսաւորիչ» (Խորենացի) Գրիգոր Պարթև Հայրապետի օրով:

Դ դարը մեր եկեղեցական պատմության մեջ այս պատճառով կոչվել է երկրորդ լուսավորության կամ կազմակերպության շրջան, երբ Հայ Եկեղեցու սուաջ բացվում է ազատ ու լայն գործունեության, արդյունավետ քարոզչության, քրիստոնեական դաստիարակության ասպարեզը:

Ահա զուտ հայկական, պատմական այդ իրադարձությունների հիշատակության խորհրդին և նշանակության են նվիրված հունիսյան մեր ազգային-եկեղեցական հանդիսությունները, ըստ օրացույցի ցուցմունքների:

Հոփսիսմյան և Գայանյան կույսերի նախատակությունը վճռական նշանակություն է ունենում Ս. Գրիգոր Լուսավորչի ապագա առաքելական գործունեության և Հայաստանում քրիստոնեական կրոնի վերջնական հաղթանակի համար:

Յոթնյակի երրորդ տոնը, շաբաթ օր, նվիրված է Արտաշատի Խոր Վիրապից Լուսավորչի ելնելու հիշատակին: Նա իր «քրիստոսաւեր կոչմամբ... և աստուածգիտութեամբն լուսաւորեաց շահաստան աշխարհս» (Ծարական):

Հունիսյան տոների մեջ, սակայն, իր համագային նշանակությամբ և խորհրդով, մեծ տեղ է գրավում «Տօն Կաթողիկէ Սրբոյ Էջմիածնի, զոր կարգեաց Սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչն մեր, յեկանէն ի Վիրապէն»:

Կաթողիկէ Սուրբ Էջմիածնի տոնը, որը կատարվում է Հոգեգայտյան տոնի երկրորդ կիրակին, հունիսի 12-ին Լուսավորչի Խոր Վիրապից ելնելու հաջորդ օրը, նվիրված է Լուսավորչի շէշիքի, Հայրապետական Աթոռի և նրա նվիրապետական իշխանության հաստատման, հայրենի հողի վրա առաջին հայ եկեղեցու՝ Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարի կառուցման հիշատակին: «Եւ տեղին այն լիցի Տաճար Աստուծոյ և Տուն աղօթից խնդրվածոց ամենայն հաւատացելոց եւ Աթոռ քահանայապետութեան» (Ագաթանգեղոս):

Մայր Տաճարը, Լուսավորչի լուսնդեն տեսիլքի մարմնացումն է: Միածինը ինքը անձամբ՝ քրիստոնեական Եկեղեցու և հավատի Հիմնադիրը, Գլուխը, իջալ ի Հայաստան աշխարհ, և հաստատեց հայ եկեղեցու Մայր Տաճարը Իր Լույսին, աստվածային և երկնային Իր Ծնորդի ու իր Փառքի մեջ»: Էջմիածինն ի Հօրէ և լոյս փառաց ընդ մնա»: Ու այդ լույսի ու շնորհքի մեջ բյուրեղացան հայ եկեղեցու նվիրապետության նկարագիրը և ազգային, հայկական ոգին: Էջմիածինը դարձավ ձուլարանը մեր մշակույթի և դպրության: Այնտեղ դարբնվեց Վարդանանց ոգին, այնտեղ նաև պայծառացավ հայ ժո-

ղովրդի ճշմարիտ եկեղեցաւիրության, հայրենասիրության զգացմունքը: Հետագայում, մեր եկեղեցու և ժողովրդի գլխին թափվող բյուրավոր չարիքներն ու աղետները չկարողացան երբեք հայության սիրտը օտարացնել իր հոգևոր և իմացական արժեքների Վերնատնից, որ Սուրբ Էջմիածինն է:

Սուրբ Էջմիածինը միաժամանակ խտացումն է մեր հավատքի և մեր լույս իլծերի համագային, նվիրական կոթողը: Լուսավորչի Տեսիլքն իր մեջ ընդգրկեց հայության ընդհանրական, հավաքական ոգին, մեր ժողովրդի ամբողջական գոյությունը: Հավատքը՝ Քրիստոսից, Լույսը Լուսավորչից: Մենք Լուսավորչի սերունդ ենք, Էջմիածնա ազգ և ժողովուրդ:

Այդ օրվանից Սուրբ Էջմիածինը դարձավ նաև խորհրդանշանը, կենտրոնը հայ ժողովրդի ոգեկան միության, ազգային եկեղեցական միասնության. «Եւ սիւնն հրեղէն կաթողիկէ Եկեղեցի է, որ ժողովէ զամենայն ժողովս ի միաբանութիւն հաւատոց ի ներքոյ թեոցն իւրոց» (Ագաթանգեղոս):

Լուսավորչի տեսիլքը և Ս. Էջմիածնի խորհուրդը այնուհետև տիրականորեն իշխել են մեր եկեղեցական մատենագրության և հայ ժողովրդի գիտակցության մեջ: Մեր Ծարականոցի գեղեցիկ երգերը նվիրվել են Էջմիածնին և Լուսավորչի շողակաթ տեսիլքին, օրհնակ, Ծողակաթի կանոնը՝ «Ուրախ լեր» և «Մանկունք»-ը՝ «Էջ Միածինն ի Հօրէ» (Է դար) շարականը, որ Ս. Լուսավորչի տեսիլքի խտացումն է. «Եկայք շինեսցուք սուրբ զխորանն լուսոյ, քանզի ի սմա ծագեաց մեզ լոյս ի Հայաստան աշխարհի»:

ԺԳ դարի մեծ և հայրենասեր պատմիչ Ստեփանոս արքեպիսկոպոս Օրբելյանը, 1300 թվականին գրած իր սրտառույ «Ողբ ի Սուրբ Կաթողիկէին» ընդարձակ գրվածքում, բաղձանք էր հայտնում Արարատյան դաշտում հավաքված տեսնել տարագիր հայ ժողովրդին, վերականգնված՝ եկեղեցական պատմական կենտրոնը և «զԱթոռ թագաւորին և զգաւազան Պատրիարքին»:

ԺԷ դարի մեր հայրենասեր պատմիչ Առաքել Դավրիժեցին իր «Պատմության» մեջ արտահայտում էր բուլանդակ հայ ժողովրդի հավատն ու զգացմունքները, երբ արձանագրում էր. «Ի վերայ Ս. Աջոյն և Էջմիածնի ամենայն ազգն Հայոց կապեալ կայ»:

ԺԸ դարի մեծագործ կաթողիկոս Սիմեոն Երևանցին իր «Պարտավճար» գրքում Էջմիածինը ներկայացնում է որպես հայրենասիրության և հայ ժողովրդի հոգևոր միության նվիրական կենտրոն: Երևանցին կոչ էր անում չմոռանալ Ս. Էջմիածինը և մեր ժողովրդի ազգային-եկեղեցական միություն-

նը անբակտեղի, ողջ և առողջ պահելու համար հորդորում էր. «Ահա Լուսաւորիչ Հայրն ձեր Սուրբն Գրիգոր և հոգեծին Մայրն ձեր Սուրբ Էջմիածին հանդերձ ամենայն վաւորէիք և եկեղեցեօքն Հայաստանեայց և ամենայն հոգևոր և մարմնաւոր նախնեօքն և երախտաւորք ձերովք միշտ... գրեին... պատուիրեն ամենայն հեռացելոց և տարագրելոց ազգիդ Հայոց հայրական սիրով և ցաւակցական սրտի: Եւ դո՛ւք, սիրելի ազգդ իմ, ա՛զգ Հայոց, ոչ պարտիք զբանս զայս վայրապար իմանալ և զանց առնել, այլ ճշմարտի գիտասցիք և հաւատասցիք»

Այսօր էլ, աշխարհով մեկ դեռևս ցրվել ենք, բայց միացած ենք Լուսավորչի տեսիլքով, Ս. Էջմիածնի խորհրդով, օրհնությամբ և «ահեղ զօրութեամբ»: Այսօր, ավելի քան երբեք, կենսունակ, պայծառ և հավերժական է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը իր գաւակների սիրո, հավատարմության և պաշտամունքի մեջ: Էջմիածնասիրությունը հայ ժողովրդի նվիրական ժառանգությունն է, Լուսավորչի լուսեղեն տեսիլքով և նրա սրբազան, հավերժական խորհրդով օծուն:

Այդ տեսիլքը և այդ սերը անբաժանելի են եղել Ս. Էջմիածնից և հայության սրտից:

Ավելի քան սրտառուչ է արձանագրել, որ երկար դարերի փոթորիկներից հետո, այսօր, հայրենի հողի խաղաղ և ազատ պայմաններում Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը, Լուսավորչի Գահի արժանալիոր հաջորդի ու Գահակալի՝ Ամենայն Հայոց բազմերախտ Հայրապետի ղեկավարությամբ, մեր նախնաց լուսեղեն ճանապարհով, կատարում է իր փրկարար առաքելությունը Հայ Եկեղեցու և հայ ժողովրդի կյանքում:

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի կաթողիկեի տոնի առթիվ, բովանդակ հայության սրտենուանդ աղոթքն է, որ անշարժ, հավերժական և պայծառ մնա մեր հոգևոր, համագային Տունը, Հայ Եկեղեցու նվիրապետության ի վերուստ սահմանալ կենդանու, Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը իր Գահակալով, իր ժողովրդով:

«Թագաւոր երկնաւոր, բարեխօսութեամբ վերին քո զօրաց միշտ անշարժ պահեազ Աթոռ Հալկազնեայցս»:

